

İmam Malik (Malik Bin Enes)

Ömer Faruk

5 Eyl, 2018

<https://ilimvecihat.com>

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ، الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوْلِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلٰی آلِهِ
وَصَحْبِهِ أَجْمَعِیْنَ

Malik b. Enes. Künyesi: Ebu Abdillah. Hem kendi zamanındaki hem de sonraki asırlardaki lakabı: İmâmu Dâri'l-Hicre (*Hicret Diyarının İmamı*). Tebe-i tâbiînden. Yaş itibariyle meşhur 4 mezheb imamlarının ikincisi. Maliki mezhebinin başı. Hadis ve Fıkıh ilimlerinde zamanının imamı.

Genel görüşe göre hicri 93 (*miladi 711*) senesinde Medine'de doğdu. Hac için Mekke'ye gitmesi dışında Medine'den hiç çıkmadı. İlim tahsilini de oradan yaptı.

Günün birinde babası, O'na ve ilimle iştigal eden Nadr adındaki kardeşine bir mesele sormuş. Bu meselenin cevabını kardeşi bilip O bilemeyince babası: "Güvercinler seni ilim talebinden alıkoyuyor." demiş. Bu olay karşısında üzülmüş, sinirlenmiş ve Medine'nin meşhur âlimlerinden İbn-i Hürmüz (*rahimehullah*)'ın yanında ilim talep etmeye koyulmuştur. İbn-i Hürmüz (*rahimehullah*)'ın önüne oturduğunda on iki yaşındaydı. Yedi yıl (bir rivayette sekiz yıl) boyunca hiç ayrılmadan O'ndan ilim öğrenmiş ve bu süre zarfında başkasından ilim tahsil etmemiştir. Bu esnada Kur'ân'ı hıfzetti. Hıfzını tamamladıktan sonra hadis ezberi ve fıkıh öğrenimine yöneldi. Sabahın erken vakitlerinde İbn-i Hürmüz (*rahimehullah*)'ın yanına gelir ve gece oluncaya kadar evinden çıkmazdı.

Bu süre zarfından sonra yine ilk hocası İbn-i Hürmüz (*rahimehullah*)'dan ilim öğrenmeye devam etmekle beraber başka âlimlerden de ders almaya başladı. İbn-i Ömer (*radiyallahu anhu*)'nun azatlısı Nâfi', Zeyd b. Eslem ve İbn-i Şihâb ez-Zührî (*rahimehumullah*) O'nun hocalarındandı. Bazı rivayetlerde Tâbiînden ve tebe-i tâbiînden -az ya da çok- ilim aldığı hocalarının sayısının dokuz yüz'ü aştığı geçmektedir.

Talebelik sürecini tamamladıktan ve ilim ehlerinden yetmiş kişinin ders ve fetva vermeye ehliyetli olduğuna şahitlik etmesinden sonra O'na Mescid-i Nebi'de bir yer tahsis edildi. Orada yıllarca ders okuttu, fetva verdi. Aynı zamanda bu yer, Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in itikafa girdiği zaman kaldığı ve Ömer (*radiyallahu anhu*)'nun istişare etmek ve hüküm vermek için tayin ettiği mekandı. Daha sonra derslerini, vefat edeceği güne kadar insanlardan gizli tuttuğu '*idrâr tutamama*' hastalığı sebebiyle evinde devam ettirmişti. Şöyle demişti: "*Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)*'in mescidine abdestsiz gelmeyi kerih gördüm (*bundan haya ettim.*) Hastalığımı söyleyip Rabbime şikayette bulunmayı da kerih gördüm."

İlim öğretirken, ilme olan ihtiramından ötürü ağırbaşlı, ciddi ve sakindi, boş konuşmazdı. Faydasız gördüğü için "...olsa, ...yapsa" diye faraziyat üzerine konuşmayı kabul etmez, sadece olmuş meselelere cevap verirdi. Heybetli birisiydi. Meclisinde gürültü, yaygara, ses yükselmesi, ileri geri konuşma ve tartışma olmazdı. Bu yüzden O'nun meclisi vakar ve edep meclisiydi. Öyle ki, biri O'nun bulunduğu meclise girer, selam verir, oradakiler imam'a karşı olan saygılarından ötürü selamını mırıltı ve işaret ile alırlardı. Saîd b. Ebî Meryem (rahimehullah) şöyle demiştir: "O'nun heybeti, sultanın heybetinden daha şiddetliydi." Malik (rahimehullah) şöyle derdi: "İlim ehlinin şakadan kendisini soyutlaması gerekir. Özellikle de ilim öğrettikleri zaman. Âlimin adabından biri, ancak tebessüm ederek gülmesidir."

Din meseleleri hakkında tartışmaya girmekten sakınır ve sakındırırdı, şöyle derdi: "Din hususlarında tartışmak, kulun kalbinden ilmin nurunu siler." Bir defasında yanında birbirleriyle tartışan kimseleri görünce kalkmış, dış elbisesinin tozunu silmiş ve: "siz ancak savaş içindesiniz" demiştir.

Yanında Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ismi anıldığında yüzünün rengi değişir, boynu bükülürdü. Meclisinde bulunanlar da zor durumda kalırlardı.

Fetva vermenin Allah (celle celaluhu) adına konuşmak olduğunu vurgular ve yanlış yapmaktan çekinirdi. Fetvasını verdikten sonra çoğu zaman: "Biz sadece zannediyoruz, kesin bir şekilde bilenler değiliz." derdi. Yine bu konuda çok titiz olduğu için sık sık "lâ edrî (bilmiyorum)" dediği görülmüştür. Kendisine sorulan bir soruya "lâ edrî" cevabını verdiğinde soru sahibi, basit bir meseleyi neden bilemediğini merak ettiğini belirtince hiddetlenmiş ve ona şu cevabı vermişti: "Basit mesele ha! İlimin basiti olur mu? Kıyamet günü sorulacağımız hiçbir şey basit değildir." Talebelerinden biri, O'nun bu endişesini şöyle tarif etmiştir: "Malik'e bir soru sorulduğunda sanki cennetle cehennem arasında konmuş da bekletiliyor gibi olurdu. O'na bir soru sorulduğunda, meseleye yüzde yüz vakıfça cevap verir, yoksa "lâ edrî" derdi." Bir adam, kendisine bir mesele hakkında soru sormuş ve bu meseleyi öğrenmek için altı aylık mesafeden, Mağrib'ten gönderildiğini söylemiş. İmam da ona şöyle demiştir: "Seni gönderene benim bu konuda bir bilgimin olmadığını söyle."

Talebelerinden İbn-i Vehb şöyle demiştir: "Biz, Malik'in ilminden çok edebinden faydalandık."

Firâseti güçlü biriydi. Öğrencilerinden biri şöyle demiştir: "Malik'te hata etmeyen bir firâset vardı."

Zehebî (rahimehullah) O'ndan şöyle söz etmiştir: *“Malik için ittifak edilen menkıbelerin O'ndan başkası için toplandığını duymadım: 1) Uzun bir ömür ve hadis rivayeti. 2) Keskin bir zeka, derin anlayış ve geniş ilim. 3) âlimlerin, O'nun hüccet (ilmi muteber) ve rivayeti sahih olduğunda ittifakı. 4) âlimlerin, dindarlığı, takvası ve sünnetlere uyması hususunda ittifakı. 5) Fıkıh ve fetva'da önde oluşu ve belirlediği kaidelerinin doğruluğu.”*

Dört çocuğu vardı. Kendisini sadece ilim talebine verdiği için bir ara maddi olarak çok zor duruma düşmüş ve bu durumdan kurtulmak ve ilim talebi uğruna evinin çatısının tahtalarını dahi satmıştır. Hatta bazen kızı açlıktan ağlıyordu. Ancak daha sonra Allah (azze ve celle) O'na rızık kapılarını açtı, kolaylık ihsan etti; elbisenin en güzelini giyiyor, yemeğin en iyisini yiyor, hatta günlük olarak et yiyordu. Evindeki ev eşyaları tabiri caizse şıktı. Şöyle diyordu: *“Allah'ın kendisine nimet verdiği bir kimsenin üzerinde nimetinin eserinin görülmemesini sevmem.”* Bu rahat yaşantısını eleştirip *“bu, âlimlerin yaşantısı değil, yöneticilerin yaşantısı”* diyenlere şu ayetle cevap veriyordu: *“De ki: Allah'ın kulları için çıkarttığı süsü ve temiz rızıkları kim haram kıldı? De ki: Bunlar, dünya hayatında müminler içindir, kıyamet gününde sadece müminlere ait olacaktır. İşte bilen bir topluluk için ayetleri böyle açıklıyoruz.”*^[1]

Uzun ve iriydi. Teni kumrala çalan beyazdı. Kel idi. Mavi gözlüydü. Sakalı uzun ve enliydi. Giyimine, sarığına, sakalına çok dikkat ederdi, en güzel ve en pahalı elbiseler giyerdi ve bunu ilmin gereği görürdü.

Hicrî 146 senesinde Abbasiler döneminde bir musibet ile karşılaştı; verdiği hak bir fetva sebebiyle zamanın Medine valisi tarafından kırbaçlandı, kolları gerildi, öyle ki omuzları yerinden çıkmıştı. Bundan ötürü namazda ellerini birbirine bağlayamıyordu.

“Muvatta” isimli meşhur hadis kitabı, fıkıhın hadislere göre tertiplendiği ilk kitaptır. Bu kitabını kırk senede telif etmiştir. İmam Şafiî (rahimehullah) bu kitabı hakkında şöyle demiştir: *“Allah (azze ve celle)'nin kitabından sonra Malik'in Muvatta'sından daha doğru bir kitap yoktur.”* (Not: İmam Şafiî hayattayken Sahih-i Buhari ve Sahih-i Müslim kaynakları mevcut değildi!) Hanefî mezhebinin imamlarından İmam Muhammed (rahimehullah)'da İmam Malik' den Muvatta dersi almıştır. Keza küçük yaşında İmam Şafiî (rahimehullah)'da bu kitabı O'ndan okumuştur. Birçok âlim Muvatta'yı şerh etmiştir. Bu şerhlerin en meşhuru İbn-i Abdilberr (rahimehullah)'ın *“et-Temhîd”* ve *“el-İstizkâr”* isimli kitaplarıdır. Birçok kimsenin bildiğinin aksine İmam Malik (rahimehullah)'ın muvatta dışında bu eseri kadar meşhur olmamakla birlikte başka telifleri de olmuştur.

Genel görüŖe göre hicri 179 (Miladi 795) senesinde yirmi iki gün hasta kaldıktan sonra Medine’de vefat etti. Böylelikle kırk sene Emeviler döneminde, kırk altı sene de Abbasiler döneminde yaşamış oldu. Bakî mezarlığına defnedildi.

Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) şöyle buyurmuştur: *“İlim talep etmek için insanların, develerin ciğerine vurmaları (yani ilim yolculuğu için develere binip ayaklarıyla ciğerlerine vurarak develerini yormaları) yakındır. Medine âliminden daha âlim hiçbir kimse bulamazlar.”*^[2] İshak b. Musa şöyle demiştir: *“Bana İbn-i Cüreyc’in şöyle dediği ulaştı: “Biz, bu kimsenin Malik b. Enes olduğunu görürüz.”* Yahya b. Maîn şöyle demiştir: *“Süfyan b. Uyeyne’yi şöyle derken işittim: “Bu kimsenin Malik b. Enes olduğunu zannederiz.”* Allah (*azze ve celle*)’den âlimlerimizin bıraktığı mirastan en faydalı şekilde yararlanmayı bizlere kolay kılmasını talep ediyorum.

Ve’l-hamdu lillâhi Rabbi’l-âlemîn.

[1](#) - A’râf, 32

[2](#) - Tirmizî